

ИСЛАМСКО ПРАВО

РЕЛИГИОЗНО ЗАКОНОДАВСТВО – ПОСТАНАК И ОПШТЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ

- Треба разликовати исламско право од права исламских држава.
- Постоје исламске државе у којима је исламско право укинато (Турска).
- У највећем броју постојећих исламских држава, исламско право је један од извора важећег права, и то у области личног статуса припадника исламске вероисповести.
- Ове исламске државе због настојања да модернизују друштво, прихватиле су многа обележја правних система западних држава (романско-германске или англоамеричке правне породице).

- Интересантно је да је након Првог светског рата, Краљевина СХС, ово решење унела у свој правни поредак, па је за припаднике исламске вероисповести на њеној територији важило исламско право у области статусног, породичног и наследног права под јурисдикцијом установљених шеријатских судова.
- Међутим, и даље постоји одређени број исламских држава у којима је исламско право једини извор важећег права – ислам је званична религија, а исламско право оличено у божјој књизи – Курану, представља темељ целог правног поретка.

- Срж ислама као религије чини исламско право.
- И хришћанство и ислам потичу од јеврејске религије.
- Међутим, док је јеврејска религија остала национална етничка религија Јевреја, хришћанство и ислам постали су светске религије.

- Ислам је настао почетком седмог века у арапским крајевима (није постојала арапска држава).
- Арапско право је било обичајно право појединих градова и племена.
- Нарочито су се истицали као градови Мека и Медина.
- Задатак оснивача ислама Мухамеда је био и да створи право и државу – најпре арапску а после и светску.

- Мухамед је рођен у Меки крајем шестог века и умро је 632. године.
- Рано је остао без родитеља и као двадесетпетогодишњи младић оженио се једном старијом удовицом која је већ имала децу и био је њен трговачки путник. Године 610. Мухамеду се јавио архангел Гаврило или како га Арапи зову Џибрил и почео да му саопштава божанске поруке.
- Оне су забележене у свету књигу Куран.
- Куран је подељен у 114 поглавља која се називају суре, а суре се даље деле на ајете као кратке стихове.

- Исламско право је свето право муслимана и не може да се примењује на припаднике осталих вероисповести, осим у случајевима када се ради о односима између њих и муслимана.
- То је онда „исламско колизионо право“.
- Исламско право назива се и шеријатским правом, за чију примену су били образовани посебни, шеријатски судови.
- Доктрина која се бави тумачењем и систематизовањем исламскога права, исламска правна наука, назива се фикх.

- Читав јавни и приватни живот муслимана и исламске заједнице мора се кретати у оквиру шеријата, па је природно то, да су исламски учењаци (улема) као најбољи познаваоци шеријатскога права, уживали највећи ауторитет.
- Улема је у муслиманској држави била практично законодавац, јер је сваки општи или појединачни правни акт халифе морао да буде одобрен од одређенога признатог учењака.

- Из захтева да муслимани сав свој живот морају да прилагоде прописима и духу Курана, произилази потреба да их сваки муслиман мора упознати.
- Но, пошто су реченице Курана за многе неразумљиве, јавила се још од почетка његове објаве нужност тумачења (тефсир).
- Први главни тумач био је сам Мухамед.
- Најпре су та тумачења довољна, али су новонастала животна питања налагала савремена решења у духу Курана.
- Тако је, већ одмах након Мухамедове смрти настављено сачињавање коментара Курана, које траје и до данас.

ГЛАВНИ ИЗВОРИ ИСЛАМСКОГ ПРАВА

- Основне одредбе исламског права налазе се у Курану.
- Међутим, Куран ипак садржи само делимично правне одредбе и оне нису довољне за организацију правног живота.
- Куран није само правна књига, већ је књига проповеди.
- У ствари, већи број правних одредаба нашао се у тзв. Сунни, која на арапском значи начин живота.

- Суна представља такође божју објаву, која заједно са Кураном сачињава исламско право.
- Суну сачињавају тзв. Хадиси – онаје укупност хадиса.
- Хадиси су саопштења како се Мухамед у одређеним ситуацијама понашао и шта је рекао.
- При том, хадис мора да садржи веродостојне изворе.
- Сваки хадис има два елемента: текст хадиса који садржи одређено мишљење или заповест и тзв. узрок, а то је навођење извора.

- Трећи извор исламскога права је иџма.
- Њу чине једногласна решења и закључци првих имама, и то прве четворице наследника (халифа) Мухамедових, (Абу Бекир, Омер, Осман и Алија), као и оснивача појединих школа и њихових најбољих ученика.
- Иџма обухвата решења и закључке које су у прошлости донели исламски учењаци, а изведени су на основи Курана и хадиса за поједине догматска, ритуална и шеријатско-правна питања.
- Ако се има у виду да систем исламскога права није потпуно затворен, иџмом се сматрају и она решења која ће способни и дорасли исламски учењаци извести и убудуће, уколико се за тим покаже потреба, а заснивају се на претходним темељним изворима шеријатскога права.

- Иџма је данас догматска основа исламскога права.
- Куран и Суна су, заправо, само историјске претпоставке истог.
- Савремени исламски судија (кадија) тражи разлоге својих одлука не у Курану и збиркама хадиса, него у књигама које садрже решења и закључке иџме (он и не сме самостално да тумачи Куран, нити да утврђује веродостојност појединих хадиса).

- Сви зборници иџме нису истоветни (разликују се по школама).
- У оквиру ислама настале су различите школе које поједина питања посматрају другачије.
- Постоје четири ортодоксне школе:
 - ханефитска,
 - малекитска,
 - шафиитска и
 - ханбалитска.
- Шиити имају своју школу, свој засебан правац.

- Владар може да нареди кадији, судији, да примењује правила једне од ових ортодоксних школа.
- Тако, када је Турска заузела Египат у шеснаестом веку, султан је наредио египатским кадијама да примењују ханефитски обред.

- Четврти извор шеријатскога права чини кијас, који обухвата решења исламских учењака која су износили у сличним догађајима, а сагласно претходним изворима исламскога права.
- Кијас има четири елемента:
 - „корен“, питање уређено објављеним законом,
 - „грану“, питање које треба решити,
 - „узрок“, заједничку особину питања која се упоређују, и
 - „суд“, разлог због кога се правило решавање једног питања примењује са на решавање другог.
- Кијас се на тај начин јавља као примена аналогije, то јест као примена одређене норме шеријатскога права која важи за одређени однос, на сличне прилике и односе ради једнакости разлога.
- Пошто се тиме, на неки начин, стварају нове правне норме, онда се и кијас зато сматра извором светога права.

- Фетва је правно схватање поводом каквога појединачног случаја, које има општи домашај.
- Фетву доноси какав угледни правни учењак (муфтија), било из властитих побуда, било на захтев неког исламског властодршца.
- Правна снага фетве зависи од ауторитета онога ко ју је саставио или онога ко је тражио њено издавање.
- У земљама где важи исламско право постоји мноштво објављених збирака фетви.

- Велико занимање светске јавности изазвала је фетва од 14. фебруара 1980, којом је ирански државни поглавар и верски вођа Хомеини осудио на смрт индијско-британског писца муслиманске вероисповести Салмана Руждија, јер је овај у свом роману „Сатански стихови“, према тој фетви, нападао на „ислам, пророка Мухамеда и Куран“.
- Ипак, верски ауторитети у Саудијској Арабији и шеици египатске џамије Ал-Азхар оквалификовали су дотичну фетву као незакониту и супротну исламу, образлажући тај став околношћу да шеријатско право забрањује осуду на смрт без судскога поступка, те да оно не производи правна дејства ван држава у којима је шеријат позитивно право.
- И судански исламиста Хасан ал-Тураби образложио је своје неприхватање фетве против Руждија тиме, што се такви проблеми могу решавати само мирољубивим дијалогом.

- Некада се фетве (зло)употребљавају и у дневно-политичке сврхе.
- Персијски (ирански) шах дао је 1890. једној енглеској фирми монопол на продају иранског дувана.
- Но, дошло је до заједничких протеста иранскога грађанства и духовништва.
- Када су протести 1891. достигли врхунац, појавила се фетва врховнога шиитског ауторитета, ајатолаха Ширазија, да дувански дим представља напад на „скривенога имама“.
- У целом Ирану престало је трошење дувана на јавним местима.
- Међутим, када је Влада повукла поменути концесију, појавила се и нова фетва која је дозволила уживање дувана.

ОПШТА КОРИСТ И ОБИЧАЈНО ПРАВО

- Разматрање опште корисности извор је исламскога права утолико, јер се сматра да је целокупан правни поредак установљен на корист човека.
- Право мора да штити пет класичних добара: религију, личност, разум, потомство и имовину.
- Општа корисност омогућава непрекидно прилагођавање права измењеним околностима, па може да доведе и до аброгирања правних прописа који у новонасталој ситуацији немају разлога постојања.
- Примену опште користи омогућава норма слична генералним клаузулама романско-германско-словенских права, – да у случају нужде извесне правне норме не треба да се примењују. И наша правна свест познаје ирезку: „Нужда закон мења.“

- На пример, у хадису халифе Омера, наводи се да је законита „крађа“ намирница у време оскудице.
- Угледни ханбалитски вероучитељ и правни учењак Ибн Таимија (1263-1328) чак је изјавио да је уживање алкохола допуштено муслиманским Татарима (забрана муслиманима да уживају алкохолна пића прописана је у Курану да их пијанство не би ометало у молитви, док Татаре пијанство одвраћа од убистава, отмица деце и пљачке).
- Општа корисност, дакле, омогућава узимање у обзир слабости људске природе, на које Куран указује на више места.

- Обичајно право, извор је исламскога права уколико није супротно каквом принудном пропису шеријатскога права.
- Важење обичајнога права заснива се на сури 7, 199 и хадису.
- И док исламско право има карактер светскога права, исламско обичајно право има, по природи ствари, локални карактер.